

Jaunā sodu sistēma

Komerctiesības 07:00, 17. Aug. 2020

<https://www.itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/komerctiesibas/jauna-sodu-sistema/17503>

Raksta autors:

partneris, zvērināts advokāts Andris Tauriņš

Raksta līdzautoros: Katrīna Bičevska, ZAB "Sorainen" jurista palīdzē, Krista Niklase, ZAB "Sorainen" jurista palīdzē

1. jūlijā piedzīvojām būtiskas izmaiņas administratīvās atbildības regulējumā, stājoties spēkā jaunajam Administratīvās atbildības likumam un zaudējot spēku tā priekštecim – Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksam.

Jūlijā stājās spēkā grozījumi vairāk nekā 120 nozaru likumos, kas nosaka sodus par konkrētiem administratīvajiem pārkāpumiem. Ikviens no mums apzināti vai neapzināti mēdz pārkāpt likumus, par ko piemērojama administratīvā atbildība, piemēram, ceļu satiksmē, būvniecībā vai citās dzīves un uzņēmējdarbības jomās, tādēļ šī reforma ietekmē ikvienu, bet it īpaši aktuāla ir juridiskām personām.

Vairāk nekā 30 gadu darbības laikā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (LAPK) pieredzējis neskaitāmi daudz grozījumu, tas bija sarežģīti uztverams, novecojis un praksē tika nekonsekventi piemērots. Līdz ar to jaunais likums izstrādāts, lai modernizētu administratīvo pārkāpumu procesu un atvieglotu likumdošanas procesu. Administratīvās atbildības likumā (AAL) noteiktā procesuālā kārtība ir loģiska un saprotama, labotas arhaiskajā LAPK konstatētas nepilnības.

Pārnesot visus pārkāpumus no LAPK uz nozaru likumiem, atzinīgi novērtējami arī likumdevēja centieni izvērtēt katra pārkāpuma nepieciešamību, efektivitāti un soda apmēru, balstoties uz administratīvo pārkāpumu lietās pieņemto lēmumu statistisku izpēti.

Turklāt pārkāpumu dekodifikācija vienkāršo likumdevēja darbu – ja, piemēram, tehnoloģiskās attīstības vai citu apstākļu dēļ administratīvo pārkāpumu regulējošajos nozaru likumos veiks grozījumus, nebūs nepieciešamība veikt izmaiņas arī AAL. Lai arī grozījumu process šādi tiek atvieglots, tomēr, lai atrastu noteikumus par

interesējošo pārkāpumu un tā soda apmēru, nepieciešama piepūle un priekšstats, kurā jomā un nozaru likumā konkrēto normu meklēt.

Naudas soda vienības

Naudas sods par administratīvo pārkāpumu likumos tagad izteikts naudas soda vienībās, nevis konkrētā naudas summā. Vienas naudas soda vienības vērtība ir 5 eiro.

Minimālais naudas sods gan fiziskām, gan juridiskām personām ir 2 naudas soda vienības jeb 10 eiro. Turpretim maksimālais naudas sods juridiskām personām nozaru likumos ir 4000 naudas soda vienības jeb 20 000 eiro, bet pašvaldību saistošajos noteikumos – 300 naudas soda vienības jeb 1500 eiro. Tomēr jāņem vērā, ka maksimālo naudas sodu var arī pārsniegt, ja lielāka naudas soda nepieciešamība ir noteikta Latvijai saistošā starptautiskajā tiesību aktā.

Jaunā mērvienība ieviesta, lai atvieglotu likumdevēja darbu. Piemēram, inflācijas dēļ Saeimai vairs nebūs jāveic papildu grozījumi soda apmēros katrā pārkāpuma pantā, bet varēs tikai palielināt naudas soda vienības vērtību AAL 16. panta 2. daļā.

Vispārīgie sodīšanas noteikumi

Līdz šim, vienlaikus konstatējot vairākus administratīvos pārkāpumus, piemēroja sodu par smagāko, tomēr šobrīd par katru pārkāpumu piemērojams atsevišķs sods. Piemēram, ja persona gan pārsniegusi ātrumu, gan braukusi bez piesprādzēšanās, par katru pārkāpumu piemēro atsevišķu sodu.

Ja administratīvo pārkāpumu, par kuru piemērots administratīvais sods, nepārtrauc saprātīgā laikā, personai piemēro jaunu administratīvo sodu. Piemēram, kamēr zemes īpašnieks nenopļauj zāli, periodiski piemēro jaunus administratīvos sodus.

Personu, kurai piemēro administratīvo atbildību, var daļēji atbrīvot no naudas soda samaksas, ja persona atzinusi savu vainu un piekrīt lēmumam par naudas soda uzlikšanu. Domājams, ka šāds vienošanās process padarīs efektīvāku tiesībsargājošo institūciju darbu un ļaus koncentrēt spēkus sarežģītāku nodarījumu kontrolei un izmeklēšanai.

Administratīvā pārkāpuma protokola vietā pieņem lēmumu par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu un lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā. Turpretim procesuālās darbības protokolā tikai fiksē faktus, bet tas nenosaka sodu.

Nosakot administratīvā soda veidu un mēru juridiskai personai, ņem vērā arī tās reputāciju.

Sodu veidi

Jaunajā likumā vienkāršota administratīvo sodu sistēma. Noteikti tikai divi pamatsodi, proti, brīdinājums un naudas sods, un divi papildsodi – tiesību (tai skaitā speciālas atļaujas un licences) atņemšana un to izmantošanas aizliegums, tomēr papildsodus visbiežāk, domājams, piemēros transportlīdzekļu vadīšanas tiesībām.

Kā sods vairs nepastāvēs administratīvā pārkāpuma priekšmeta vai izdarīšanas rīka konfiskācija un administratīvais arests, kas nav iederīgs administratīvo pārkāpumu sodu sistēmā, jo pielīdzināms kriminālsodam. Lai gan AAL 83. pantā paredzēta konfiskācija, tā ir procesuāla darbība, nevis administratīvais sods. Proti, administratīvā pārkāpumā iegūtu mantu konfiscēs, lai to atdotu likumīgajam īpašniekam, nevis personu sodīs, atņemot tai īpašumu.

Sodu likums

Administratīvie pārkāpumi, kas agrāk bija apkopoti LAPK sevišķajā daļā, ietverti atbilstošo nozaru speciālajos likumos, kā arī pašvaldību saistošajos noteikumos. Taču atsevišķos gadījumos administratīvajam pārkāpumam nav piemērota normatīvā akta. Tādēļ likumdevējs izstrādājis jaunu likumu – Administratīvo sodu likumu par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā.

Kā nosaukums rāda, tas regulē trīs jomas:

pārvaldes joma aptver tādus pārkāpumus kā informācijas nesniegšana valsts institūcijām (piemēram, Valsts ieņēmumu dienestam (VID), Uzņēmumu reģistram), amatpersonu darba traucēšana, savas vai citas personas identitātes slēpšana u. c.;

sabiedriskās kārtības joma aptver sīko huligānismu, maznozīmīga miesas bojājuma nodarīšanu, kā arī alkoholisku dzērienu un apreibinošu vielu lietošanu publiskās vietās;

valsts valodas lietošanas joma regulē dažādus gadījumus, kad persona pārkāpj likumisko pienākumu izmantot valsts valodu (piemēram, preču aprītē, lietvedībā, darba līgumos).

Nozaru likumi

Pārējie LAPK sevišķās daļas administratīvo pārkāpumu sastāvi ir pārskatīti un ar lielākām vai mazākām izmaiņām pārņemti virknē nozaru likumu. Turpinājumā ieskats uzņēmumiem biežāk piemēroto administratīvo pārkāpumu aktuālajā regulējumā.

Grāmatvedība

Administratīvie pārkāpumi grāmatvedības jomā regulēti likuma “Par grāmatvedību”

18.–21. pantā.

Likuma “Par grāmatvedību” 19. pantā teikts, ka par grāmatvedības kārtošanas nosacījumu neievērošanu, par gada pārskata, konsolidētā gada pārskata neiesniegšanu noteiktajos termiņos vai normatīvajiem aktiem neatbilstoša gada pārskata un konsolidētā gada pārskata iesniegšanu VID vai Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz 400 naudas soda vienībām.

Saskaņā ar likuma “Par grāmatvedību” 21. pantu par preču piegādes vai pārvadājumu dokumentu noformēšanas, reģistrēšanas un lietošanas kārtības neievērošanu piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz 86 naudas soda vienībām.

Nodokļi

Administratīvie pārkāpumi nodokļu jomā regulēti likuma “Par nodokļiem un nodevām” (likums par NN) 135.–144. pantā.

Likuma par NN 135. pantā norādīts, ka par izvairīšanos no nodokļu vai tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas vai par ienākumu, peļņas vai citu ar nodokli apliekamo objektu slēpšanu vai samazināšanu piemēro naudas sodu fiziskai personai vai valdes loceklim no 28 līdz 400 naudas soda vienībām, atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās uz laiku līdz trim gadiem vai bez tā.

Savukārt likuma par NN 137. pantā teikts, ka par grāmatvedības uzskaitē neuzrādītas darba samaksas izmaksāšanu piemēro naudas sodu fiziskai personai vai valdes loceklim no 28 līdz 400 naudas soda vienībām, atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās uz laiku līdz trim gadiem vai bez tā.

Saskaņā ar likuma par NN 141. pantu par nodokļu deklarāciju iesniegšanas termiņu neievērošanu soda veids un apmērs atkarīgs no termiņa kavējuma – brīdinājums vai naudas sods no 5 līdz 140 naudas soda vienībām.

Patērētāju tiesību aizsardzība

Administratīvie pārkāpumi patērētāju tiesību aizsardzības, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas jomā regulēti Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 37. pantā.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 37. panta 5. daļā norādīts, ka par normatīvajos aktos noteiktās rakstveida informācijas par preci, pakalpojumu, ražotāju, pārdevēju vai pakalpojumu sniedzēju nenodrošināšanu vai par preču laišanu tirgū, piedāvāšanu vai pārdošanu bez normatīvajos aktos noteiktā marķējuma vai ar marķējumu, kurā sniegtā informācija vai kura izpildījums neatbilst normatīvo aktu prasībām, piemēro naudas sodu fiziskai personai līdz 70 naudas soda vienībām, bet juridiskai personai – no 6 līdz 140 naudas soda vienībām.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 37. panta 6. daļā teikts, ka par tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas noteikumu pārkāpšanu piemēro naudas sodu fiziskai personai līdz 70 naudas soda vienībām, bet juridiskai personai – no 3 līdz 280 naudas soda vienībām.

Ceļu satiksme

Administratīvie pārkāpumi ceļu satiksmē regulēti Ceļu satiksmes likuma 50.–82. pantā.

Ceļu satiksmes likuma 51. pantā regulēta vispārīgo ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšana. Piemēram, par braukšanu, lietojot tālruni, transportlīdzekļa vadītājam piemēro brīdinājumu vai naudas sodu no 5 līdz 20 naudas soda vienībām.

Ceļu satiksmes likuma 52. pants aptver ceļu satiksmes regulēšanas noteikumu pārkāpšanu. Piemēram, par braukšanu pie sarkanās gaismas transportlīdzekļa vadītājam piemēro naudas sodu no 6 līdz 28 naudas soda vienībām.

Ceļu satiksmes likuma 55. pantā regulēta braukšanas ātruma, distances un intervāla neievērošana. Soda veids un apmērs atkarīgs no ātruma pārsniegšanas, kā arī citiem pārkāpuma apstākļiem. Piemēram, par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu līdz 10 kilometriem stundā vieglā automobiļa vadītājam piemēro brīdinājumu. Savukārt par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu līdz 60 kilometriem stundā vadītājam piemēro naudas sodu no 72 līdz 96 naudas soda vienībām un transportlīdzekļu vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegumu uz sešiem mēnešiem.

Vēl nepieņemtie likumprojekti

Neskatoties uz to, ka sākotnējais AAL spēkā stāšanās datums bija paredzēts 2020. gada 1. janvāris, vēlāk tas tika pārcelts uz 1. jūliju. Lai gan nebija diskusiju par nepieciešamību vēlreiz pārcelt likuma spēkā stāšanās laiku, vēl pēdējā mēnesī pirms AAL stāšanās spēkā tika veikti grozījumi atsevišķu nozaru likumos.

Tā, piemēram, jaunā regulējuma stāšanās spēkā dienā, 1. jūlijā, Saeimā izskatīšanai trešajā lasījumā vēl tika virzīti grozījumi Stratēģiskas nozīmes preču aprites likumā. Tas nosaka administratīvos pārkāpumus stratēģiskas nozīmes preču aprites jomā, piemēram, par komercdarbības uzsākšanu bez licences komercdarbībai ar militārām precēm vai arī preču deklarēšanu eksportam vai muitas procedūrai, par kurām nav izsniegta stratēģiskas nozīmes preču licence.

Likumdevējam līdz 1. jūlijam nepaspējot pieņemt administratīvo atbildību nosakošo likumprojektu, personas nevar saukt pie atbildības un sodīt par attiecīgajām darbībām.

Pārejas regulējums

Ņemot vērā regulējuma būtiskās izmaiņas, no 1. jūlija jāievēro vairāki pārejas noteikumi saistībā ar AAL un LAPK piemērošanu:

procesuālās darbības, kas līdz 1. jūlijam būs uzsāktas saskaņā ar LAPK, tiks arī pabeigtas LAPK noteiktajā kārtībā. Šajā gadījumā netiks vēl piemērota AAL noteiktā procesuālo izdevumu atlīdzināšanas kārtība, izņemot, kad procesuālos izdevumus sedz no valsts vai pašvaldības līdzekļiem;

no 1. jūlija administratīvais arests, kas piemērots līdz 30. jūnijam, netiks izpildīts vai arī tā izpilde tiks izbeigta;

persona, kurai ar administratīvo pārkāpumu nodarīts kaitējums, par cietušo administratīvā pārkāpuma lietā, kurā pārkāpums noticis pirms 1. jūlija, varēs pieteikties saskaņā ar AAL;

lietās par apstāšanās vai stāvēšanas noteikumu pārkāpšanu vai attiecībā uz pārkāpumiem, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem, neapturot transportlīdzekli, ja pārkāpums izdarīts līdz 1. jūlijam, procesu vēl pabeidz, piemērojot LAPK un Ceļu satiksmes likuma.

Vajadzīgs laiks

No 1. jūlija administratīvo pārkāpumu process piedzīvojis vērienīgas pārmaiņas. Procesa efektivizācijas nolūkā būtiski mainīti LAPK vispārīgie noteikumi, kā arī kritiski pārskatīti administratīvo pārkāpumu sastāvi.

Tomēr, ņemot vērā reformas apmērus un vēl pēdējā brīdī veiktos regulējuma grozījumus, arī normu piemērotājiem vajadzīgs laiks adaptēties regulējuma izmaiņām. Līdz ar to turpmākajos mēnešos sagaidīsim tiesību piemērotāju pirmās atziņas par grozījumu efektivitāti vai trūkumiem.

Tā kā administratīvo pārkāpumu sastāvi no viena kodeksa izdalīti virknē nozaru likumu, lasītāji tiek aicināti izmantot Likumi.lv izstrādāto administratīvās atbildības ceļvedi, kurā pēc tēmām apkopoti visi likumi un pašvaldību saistošie noteikumi, par kuru pārkāpšanu personas saucas pie atbildības.